

تیرگان، جشنی برای ایرانیان

می‌شود.

آشوری‌ها مراسم آب پاشان را در ماه «تموز» برابر اواخر تیر، اوایل مرداد انجام می‌دهند و به آن «نوسردایل» یا «جشن تموز» می‌گویند. آنان صد روز پس از عید پاک را محاسبه می‌کنند و هر روزی که باشد، خواه یکشنبه، خواه روزی دیگر از ایام هفته، این مراسم را به جای می‌آورند.

کشیش در این مراسم بخشی از مراسم روز یکشنبه را اجرا می‌کند و در ادامه، خطبه‌ای می‌خواند که با یکشنبه‌های معمولی تفاوت دارد. پس از این مراسم که «شارا» نام دارد، نان مقدس توزیع می‌شود. هنگامی که از کلیسا بیرون می‌آیند، در کوچه، خیابان و خانه به روی

«جشن تیرگان» از بزرگ‌ترین جشن‌های ایرانیان باستان در ستایش و گرامیداشت «تیشتر» (تیشتر - شباهنگ - شعرای یمانی)، ستاره باران‌آور در باورهای مردمی و درخشان‌ترین ستاره آسمان که در نیمه دوم سال، همزمان با افزایش بارندگی‌ها، در آسمان آغاز شب دیده می‌شود. در گذشته «تیرگان» روز بزرگداشت نویسندگان و گاه به «روز آرش شیوا تیر» منسوب شده است. «ابوریحان بیرونی» و «گردیزی» در «زین الاخبار» ناپدیدشدن یکی از جاودانان ایرانی یعنی «کیخسرو» را در این روز و پس از شستشوی او در آب چشمه‌ای دانسته‌اند. در دین مزدینی «تیر» نام فرشته باران است. این نام در ادبیات مزدینی «نیشتریه» در زبان پهلوی تیشتر و در زبان فارسی تیشتر ذکر شده است. یکی از قطعات بسیار دلکش اوستا که «تیریش» نامیده شده در ستایش فرشته باران است که در پرتو کوشش او زمین پاک اهورایی از بخشایش باران برخوردار می‌شود و کشتزارها سیراب می‌شوند. در تیریش ستاره تیشتر به صفت آب‌آورنده و دارنده نطفه آب موصوف شده است. جشن تیرگان یا

«ابوریحان بیرونی» و «گردیزی» در «زین الاخبار» ناپدیدشدن یکی از جاودانان ایرانی یعنی «کیخسرو» را در این روز و پس از شستشوی او در آب چشمه‌ای دانسته‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی
مطالعات فرهنگی

یکدیگر یا زمین آب می‌پاشند.

آشوریان ریشه این مراسم را در اسطوره‌های خود می‌دانند و معتقد هستند که وقتی «الهه ایشتار» به دنیای مردگان در زیرزمین می‌رود، «الهه تموز» - الهه طبیعت و سرسبزی - برای نجاتش به دنیای زیرزمین می‌رود. با رفتن او به تدریج طبیعت سبز، زرد و پژمرده شده و زمستان فرا می‌رسد. آشوریان در این روز که الهه تموز به زیرزمین می‌رود، به زمین و یکدیگر آب می‌پاشند تا تموز زودتر برگردد. با این اوصاف، ریشه مراسم یاد شده «طبیعت» است که پس از مسیحی شدن آشوریان، با آیین مسیح درآمیخته و رنگ و بوی مذهبی گرفته است. اما ارمنیان، علت این مراسم را که «وارداوار» می‌نامند، روشن نکرده‌اند و اظهارنظرها در این باره متفاوت است. عده‌ای از محققان «وارد» را به معنی آب و «وار» را به معنی راه آب ذکر کرده‌اند و آن را به الهه آناهیتا نسبت می‌دهند. برخی دیگر واژه «وارد» را به

آب‌پاشان که در فصل تابستان و هنگام کمبود باران برگزار می‌شد، در حقیقت نوعی مراسم طلب باران بود که از دوره مادها تاکنون اجرا می‌شود. در این روز مردم به یکدیگر آب می‌پاشیدند. «ابوریحان بیرونی» و «گردیزی» در «زین الاخبار» ناپدیدشدن یکی از جاودانان ایرانی یعنی «کیخسرو» را در این روز و پس از شستشوی او در آب چشمه‌ای دانسته‌اند. لازم به ذکر است که جشن تیرگان به جز این روز در نخستین تیر روز از سال یعنی سیزدهم فروردین (سیزده‌بدر) و سیزدهم مهرماه نیز برگزار می‌شود. ارمنیان ایران نیز در روز سیزدهم ژانویه آیین‌هایی برگزار می‌کنند که برگرفته و در ادامه جشن تیرگان است.

آب‌پاشان:

آب‌پاشان از جمله مراسمی است که در این جشن برگزار می‌شود. این جشن در کنار آب‌ها، همراه با مراسمی وابسته با آب و آب‌پاشی و آرزوی بارش باران در سال پیش روی همراه بوده و همچون دیگر جشن‌هایی که با آب در پیوند هستند، با نام عمومی «آبریزگان» یا «آب‌پاشان» یا «سروشوران» یاد شده است. البته این سنت علاوه بر زرتشتیان در نزد مردمان آشوری و ارمنه اصفهان نیز اجرا

تفریحات دیگر بر سر روی یکدیگر آب می‌پاشند. در اصفهان مراسم عید آب‌پاشان در کنار زاینده‌رود و در انتهای خیابان چهارباغ مقابل پل هوردی‌خان به جای می‌آورند. به همین سبب شاه آن روز اول صبح به آن جا رفت و تمام روز را در یکی از غرفه‌های زیر پل به تماشا نشست، اندکی پیش از آنکه مراسم جشن به پایان رسد و مردم دست از آب‌پاشی بردارند، شاه سفیران بیگانه را زیر پل خواند و چون وقت تنگ بود، زمانی پس از آمدن ایشان مردم را مرخص کرد».

کوه‌نشینان خاور گیلان جشن تیرگان را همانند مردم باختر مازندران برگزار می‌کنند. محمود پاینده لنگرودی درباره برگزاری این جشن در خط مناطق کوهستانی گیلان می‌نویسد: «نخست، نخستین فرزند از یک خانواده و آخرین فرزند از خانواده دیگر که با هم آشنای دیرینه‌اند، به کنار چشمه‌ساری می‌روند و یک ظرف مسی آب برمی‌دارند، بی‌آنکه سخنی بر زبان آرند، آن را در خانه‌ای می‌گذارند که شب

معنی گل می‌دانند و آن را به الهه استفیک (الهه دلاوری و زیبایی) منسوب می‌کنند. طبق نوشته‌های مورخان ارمنی، در قدیم جشن «وارداوار» برای بزرگداشت الهه زیبایی برپا می‌شد و شکوه و جلال بسیار داشت. همه مردم در این جشن شرکت می‌کردند و الهه را با گل‌های سرخ می‌آراستند. می‌گویند: «گل سرخ، پیش از این به رنگ سفید بوده است. هنگامی که الهه با پای برهنه به میان مردم می‌آمد، خارها پای او را زخمی کردند و از خون وی آن گل‌های سفید رنگ، سرخ شدند و از آن پس گل سرخ امروزی پدید آمد.»

ارمنیان امروزی، صد روز پس از عید پاک را حساب کرده و در نزدیک‌ترین یکشنبه که در حدود ماه اوت است، مراسم «وارداوار» را به جای می‌آورند. ارمنیان در این روز به کلیسا می‌روند و پس از اجرای مراسم معمول هر یکشنبه که «باداراک» می‌نامند، دعا و خطبه مخصوص روز «وارداوار» را نیز ایراد می‌کنند و سرانجام، هنگامی که از کلیسا بیرون می‌آیند، در کوچه و خیابان و در منزل به روی یکدیگر و یا زمین آب می‌پاشند. در این روز، ارمنین کبوترپرانی نیز می‌کنند. گفته می‌شود که این رسم نیز از گذشته‌های دور به یادگار مانده است، چرا که کبوتران سپید، همگی به الهه زیبایی و عشق تعلق دارند.

هنگام در آنجا مراسم جشن برپا می‌دارند. آنگاه زنان و مردان آبادی نیت می‌کنند و نشانه‌هایی نظیر گوشواره، انگشتر، النگو و گردنبند در ظرف آب می‌اندازند. شبانگاه گردهم می‌آیند و می‌نشینند و سفره جشن می‌چینند.»

یکی دیگر از نقاطی که برگزاری جشن تیرگان در آنجا مشاهده شده است، دهکده یوش (دهستان روز شهرستان نور) است. سیروس طاهباز این جشن را در دهکده یوش مطالعه کرده است و از تیرماه سیزه به عنوان جشن اختصاصی اهالی یوش یاد کرده است. مراسم این جشن در یوش و سما مانند هم است. با این تفاوت که جشن تیرگان یوش (در آن سال که طاهباز از نزدیک شاهد برگزاری آن بوده) بیستم آبان‌ماه برگزار شده است.

منابع: اینترنت، شماره ۱۵ نشریه سفر (با آندرانیک هویان)

جشن آب پاشی از جشن‌های خاص اقوام آریایی است و ارتباط با دین خاصی ندارد، اما ارمنیان از سده چهارم میلادی پیرایه‌هایی مذهبی برای آن فراهم کردند. اکنون جشن وارداوار به عنوان یکی از اعیاد مسیحیت، نود و هشت روز پس از عید پاک، بین بیست‌وهشتم ماه ژوئن تا اول ماه اگوست برگزار می‌شود. این جشن در ایران از زمان مادها تا پایان دوره صفوی برگزار می‌شد. اما اجرای آن برای مدتی به تعویق افتاد که شاه عباس صفوی باعث رونق و ترویج دوباره این جشن و مراسم شد.

پیترو دولواله، جهان‌گرد ایتالیایی که در زمان سلطنت شاه عباس به ایران مسافرت کرد و در سال ۱۰۲۸ ه.ق در شهر اصفهان شاهد جشن آب پاشان بود، درباره برگزاری این جشن می‌نویسد: «... در روز جمعه پنجم ژوئیه (۲۲ رجب) مراسم عید (آب پاشی) با ابریزیان انجام گرفت من تا این روز مراسم این عید را ندیده بودم به ظاهر در غیاب شاه موقوف می‌شود. در روز این عید، تمام مردم از هر طبقه حتی شخص شاه نیز بی هیچ ملاحظه به سبک اهالی مازندران لباس کوتاه به تن می‌کنند و برای آنکه عمامه‌هایشان از ریزش آب گل‌آلود نشود شب‌کاهی بر سر می‌گذارند و دست‌ها را تا آرنج بالا می‌زنند و در کنار رودخانه و یا محل دیگری که آب زیادی در دسترس باشد در حضور شاه حاضر می‌شوند و محض اینکه شاه اجازه داد با ظروفی که در دست دارند، در ضمن رقص و خنده و مزاح و هزارگونه